

✠ Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, december 1989

12. čisło · ISSN 0032-4132 · Lětnik 39

Bože slovo za nas

Z jeho polnosće smy wšitcy brali hnadu za hnadu Jan 1, 16

Z čeho smy žiwi?

Hrono poslednjeho měsaca tutoho lěta je z prologa „předehry“ scénja po Janje. Najwjetši džěl tutoho prologa je hymnus na „logos“, na słowo Bože. Tute słowo wuchwaluje so dla svojich počahow k Bohu, k stworenju a k čłowjestwu. Wosebje chwali so sčłowječne jako njewučerpajomne žórło hnadu a wěrnosće. Tajke hymny basnjachu so w najprěnišich časach cyrkwy a spěwachu so na kemšach. W prologu Jana dže wosebje wo to, zo su swědzy ze swojimi wočemi widželi Bože hnady-połne skutkowanje w sčłowječenju słowa.

Tola „my wšitcy“ našeho hrona saha dale hač na kruh samych swědkow ze swojskimi wočemi, z tym smy wšitcy, my džensa, měnjeni. Někto je možno, so tu přizamknyć abo wuzamknyć: Je to za mnje jenož zwěsćenje druhého wo mni, zo sym tež ja přez sčłowječne hnady za hnadu žiwi?

Mam druhdy začišć, zo so w našej wěrje fakt, zo je křesćanstwo jenička nabožina, kiž wučí, zo knjez, Bóh, kotrehož wuznawa, njeje tak jara něhdže horjeka, ale zo je so čłowjek stal kaž my tu deleka, husto a přejara přewidži. Přespěsnje pytamy jeho zaso tam horjeka. Zawěsće, wuznawamy tež, zo je do njebjes spěl a zo móžemy jeho tu w žiwjenju naslědować nic přez do njebjes spěće, ale žiwjenje po jeho přikładze? A za to smy dostali jeho hnadu za hnadu!

W dowolu sym lětsa čital wulki roman Dostojewského „Bratřa Karamasowec“. Tam so mjez druhim powěda, kak je Jězus w času inkwizicije zaso jónu na swět přišol, swoje džěci tu na zemi wopytać. We hluboko hnujacej rozmołwje praša so jeho kardinal-wulko-inkwizitor, kiž je jeho do jastwa čisnyć dał, čehodla je wón přišol jich mylić.

By Jězus, hdy by nadobo mje wopy-

*Z jeho polnosće smy
wšitcy brali
hnadu za hnadu.*

Rys. Nali

tał, mje mylił w mojim zwoprawdženju žiwjenja? By wón pytnyl, zo pytam jeho hnadu za hnadu jako žórło zboža mojeho žiwjenja, abo bych so před nim dyrbał do wutroby hańbować, što je mi wšo wažniše hač jeho hnada?

Njedawno slyšach zjawnje přečityny list starobiskopa dr. Schönherra k džensnišej situaci. Tam reči wón wo hrožacym mamonizmje. Luther praji w swojim wukladowanju přenjeje Božeje kaznje we Wulkim katechizmje, zo je mamon přibóh. A přibohow mjenuje wón tam wšo to, „na čož, kaž ci ja praju, ty w swojej wutrobje so dowěrješ“.

Z čeho potajkim smy woprawdže žiwi, na čo dowěrjamy so we hlubinach swojeje wutroby? Abo móžemy so tež jednorje prašeć, što mje bóle mjerza: zo sym zhubił pjenjez abo přez hrěch Božu hnadu, zo njedóstanu to ke kupjenju, štož sym sej do hlowy stajil, abo zo njedóstanu w modlitwje prawy, hluboki styk z Bohom atd.

Tež normalne čłowjeske žiwjenje bjez wěry njeje dobre, hdyž so jenož na materielne zložuje, čím bóle móžemy jako křesćenjo jenož prawje žiwi być a wumrěć, hdyž smy žiwi z jeho hnady za hnadu.

Cyrl Pjech

*Tak je Bóh
swět lubował,
zo je swojeho
jeničkeho
narodženeho
Syna dał*

(Jana 3,16)

*Wšitkim
čitarjam našeho
časopisa
žohnowane
hody*

Mały šěry wóslík

*Sěry woslik spaše w zymnej nocy
w swojim chuduškim chłěwje.
Třěcha njebě kruta, mokrta kapaše
na kožu, a z durjemi nutř hwizdaše wětr.*

*Zuwajo steješe při wósliku wot.
šcerpliwje wudžeraše do prozdneho.
Robota dnja bě jeju přeměniła
do zrudneju a mučnjeju skoćecow.*

*A tola bě tuta nóc wuzwolena
za zjawne potajnstwo. Ludžo
wěščachu do nocy poselstwo,
kotrež měješe žiwjenje změni.*

*Wšako bu džěco do stomy položene,
lědy narodžene. Bě rožojte
a wonješe za nadžiju. To wubudži
maleho šěreho woslika.*

*Wón hladaše do žlobika a njemůžeše
so nahladać. Zaby na zymu a mokrotu.
Wóslík a wot dychaštej na džěco,
wodžěwajo je ze swojej čoplotu.*

(z adwentskeho kalendra UNICEF
pře! R. D.)

Marja Kubašec

Chrystla a chrystulki

(Hodowny wobraz ze spočatka našeho lěstotka, časa težkich ratarskich křizow, hdyž wjele kubłow do rukow wulkopjenjeznikow spada.) Měrcin a Chrystla běštaj hromadže do šule chodžitoj, nic wšak kóžde, ale kóžde druhe lěto. Chrystlku bě mać do šule přiwjedla, hdyž Měrcin do druheho šulského lěta džěše a bě so hižo w šuli zdomił.

„Ach jej, te mate!“ bě so zwysoka, ale dobroćiwje tym nowačkam smjał. Chrystla ze swojimi zlotymi kudžerkami bě so jemu hnydom zalubiła. Kóžde druhe jutry so na to wjeseleše, zo bu džě Chrystla zaso w jeho rjadowni. Njepopra ju druhim. Chrystle dla wuknješe, zo jeho njeby za hłupeho męta, Chrystle dla so porjadnje česaše a drašćeše, dokelž bě wona kóždy džen kaž čerstwa wupłokana.

Zwonka šule wšak so wjele njewidžestaj. Chrystla bě džowka najwjetšeho bura ze wsy, Měrcin syn knježeho zahrodnika. Chrystla bydleše na hornim kóncu wsy, Měrcin w małym twarjenčku w knježej zahrodze. Džěci kóždeho kónca wsy męjachu swoje hrajkanišo same za so. Chrystla tež wjele do wsy njepřidže, mać jej džěci wuběraše, z kotrymiž smędžeše hrajkać. Měrcin měješe zahe nanaj k rukam hić, za njeho puće chodžić abo mjez džělawymi žonami sej něšto pjenježkow přizaslužić. Najlubšo wšak běše jemu, hdyž smędžeše přenju solotej, zažne kórki abo swjedženske kwěćeke Mrózecom njesc. Tam so dlješe a wokoło pohonča a třecaka šmjataše, doniž jeho Chrystla znajmjeńša z woknom njewuhlada a so na njeho njewusmjaja.

Tež Chrystli wšak so Měrcin lubješe. a to z kóždym lětom lępje, tón zróstny, wobrotny pachol wjesoleje mysle a mudreju, šibaleju wočkow, kiž — wo hłowu wjetši hać wona — ju stajnje škita-jo wobstrawošaše.

Po šulskim času so rozeńdžestaj. Měrcin džěše do wučby, zo by zahrodnistwo nawuknył kaž nan, a Chrystla džěše

lěto po tym do němskeho pensionata, zo by sej němčinu a wosebne wašnje přiswojila.

Lěta dolho so njewidžestaj, ale so tež njezabystaj. Měrcinje bě Chrystla ze wšěmi šulskimi dopomnjecemi zwjazana, tak zo na šulu njepomysli, bjez toho zo by ju před sobu njewidžal, nic hižo zlotokudžerkatu holěku, ale wuróstlu, rjana, serbsku, napadnje čichu holcu poslednich šulskich lět.

Kajka tež to nětkole je a hać so hišće na njeho dopomni? Jónu na kwasnych rejach so wo tym přeswědči. Tehdy bě wón hižo wuwuknył, bě nahladny, zróstny pachol, wjetši hać najwjece z wjesnych holcow, a wona šwižna, rjana holca, a tola tak jara čicha a skoro zrudna.

Přećelnje so na njeho wusmjaja, hdyž sej po nju přidže. Džěše widžomnje rada z nim. Wón wšak njewědžeše, zo sej mjelčo pomysli: „Derje, zo mać z njewjestu a ze stónkami we wsy po kofeju chodži; njeby jej prawje było, zo zahrodniski po mnje přidže.“

Chrystla njebě tehdy hižo holčka bjez starosće; wědžeše, zo je jich rjane kublo hać přez ponošk zadožlene a zo staršej wšu swoju nadžiju na bohateho nawoženju stajestaj. Njewědžeše pak, zo běštaj jej jeho hižo zhladałoj. Džywaše so jenož, zo sej ju burski syn ze susodnej wjeski tak husto do reje prošese. Tež wjesni holcy drje so tomu džiwachu, zhódadchu pak bórže, što so tu pleće. Donat bě syn najbohatejšeho bura a sobuwobysydnik nanoweje palečarnje. Chrystla so jemu po wšěm zdacu jara lubješe; tohodla tež wotrje pohladny, hdyž wječor, po tym hać bě na reje prošena młodžina na žurlu přichwatala, Měrcin, pyšny pachol, kiž po wšěm zdacu do wušeho kwasneho kruha nje-slušese, po Chrystlu přidže; zmęrowa pak so widžomnje, hdyž slyšese, zo je to zahrodniski a jenož Chrystliny šulski towarš.

Bórže bě Chrystla po slubje.

Přjedy pak, hać młody Donat Mrózec kublo wot dołha wotkry, to jednoho dnja kaž z blyskom do Mrózecow dyri.

Žid, kiž bě lětdžesatki poččowal, nochcyše wotpaćenja, nochcyše bohateho nawoženju — chcyše kublo. A wón měješe změniki.

Mrózec kublo džěše pod hamor. Bohaty nawoženja, kiž snadž by w poslednim wokomiku pomhać móhl, so wysokosće dołha stroži a cofny. To bě jeničke, štož Chrystlu wolóži.

Z cylymi žnjemi Mrózec kublo do cuzych rukow přidže. Chrystlinej staršej so na wuměnk scěhnjestaj, kiž bě sej něhdy bohaty, ale hižo přećinjaty džěd napřećo kublu natwaril.

Chrystla pak ze wsy čekny, kaž chęti móžeše. Na kublach za Drježdžanami serbske holcy pytachu. W Mišnjanskim kraju namaka městno we wulkim hospodarstwie.

Ale kak je to dwoje, doma w swojim džělac abo w cuzbjě na cuzym. Njebě jej tu złě, ale krajina jej z domiznu njebu. Sama nižina, z kotrehož wokna tež pohlada, płonina bjez lęsow, bjez lęska a hajka.

A tež te lube zwuki maćernej řeče. Ženje dotal njebě wědžala, kak lube jej su. Někoho tu wokoło sebjě męć, kiž by to wšo znał a wo wšěm z njej powědał! Njebě ženje za swjedženjemi honila, ale nětko so dopomni, zo doma mału kermušku swjeća, na wulku kermušu ju staršej přeprosyštaj; wona wšak radšo wosta. hdžež bě; do wjesoleje młodžiny na rejowansku žurlu so jej tola chcyło njeby. Ale styskaše so

jej. Skradžu sej pomysli, zo je Měrcin tež na rejach a by sej cyle wěšće po nju přišoł, a snadž hčušćo.

Po zrudnym přewroće w staršiskim domje jeho hižo widžala njebě; starosće běchu tež jeho wobraz začemniłe; hdyž bě najhórše přehrate, wšak z hordosće na njeho myslila njebě. Kubler-sku džowku ju dostał njeby, chuda služowna so jemu nihdy nanućić nochcyše. A tola sej džens, na kermušnej njedželi, přeješe, zo by so na rejach na nju dopomnił.

Wšedne džělo sej bórže zaso kedžbnosć žadaše. Dotal bě zeleninu za kuchnju z domjaceje zahrodki męta. Hdyž dale do zymy džěše, trjebaše hdys a hdys něšto wot zahrodnika. Sćešeše tam kuchinsku holěku, kazulku. Sobotu před adwentom ju po zelene haložki pošta. Doma by do nanowych kerkow po nje šla. Při tym spominanju so jej tak zastyska, zo so adwentskeje nje-džeke a cyłeho hodowneho časa boješe. Hórkosć ju přewza, tež hórkosć přećiwo staršimaj, najbolje přećiwo maćeri. Nan by rady jednorje žiwy byl, ale bě so na kublo dawał, a knježila je přeco mać, kotrež wulcyčinenje a přećinjenje hižo wot džěda w kreji tęše. Nanaj k woli so Chrystla tež wotmyslenej žęntwje spjećowala njebě; wědžeše, zo je so wón čas žiwjenja jenož z džědowym dołhom będžil a za maćernej pycharstwu drěl a zo by sej po jeje kwasu drje přeni křoć w žiwjenju cyle wodychnyl. Wón sej tež nětko džěto namaka, mjeztym zo drje mać džens hišće na bohateho nawoženju za nju myslila a za nowe pycharske žiwjenje za sebjě.

Wonka wozyczk zaklepotla. Kazulka so ze zahrodnistwa wroćese. Chrystla chwataše na halozy pohladać. Tu so jej wulke překwapjenje sta. Kazulka jej kwěcałku krasnych, sněhbělých kwětow z lapatymi łopjenami poskići prajo, zo ju jej nowy zahrodniski sćece, dokelž Chrystla rěka, a zo su to tež chrystule.

Chrystla hnydom njezapřimny ani holće kwěcel njewotewza; potom pak so hakle dopomni; njeje cyle wopušćena, wustorčena, zacpěta, njeje sama. Hnydom wšak so jeničce na Měrcina dopomni, a wšo, štož jej holčka potom na naprašowanje wupowěda, jej pře-radži, zo je Měrcin cyle blisko, zo je we wsy, haj, zo je snadž — ale to sej cyle myslić njezwěri —, zo je za njej přišoł.

Ach, kak so adwentska swěčka tež w Chrystlinej wutrobje zaswěći, a kak hakle so rozswěći, hdyž njedželu popođnju Měrcin po nju přidže, zo byštaj sej hromadže do polow došłoj. Chrystla wšak ani hnydom njemůžeše. W kuchni stejo, hdžež chcyše jenož hišće za wohnjom na něsći pohladać, zo rozplaka a sej wšón dołho dušeny a tajeny stysk wupłaka, přjedy hać so přež sylzy na Měrcina zasmja.

„Chrystla, tu w cuzbjě njewostanje-moj. Něšto lět wšak chcu we wšelakich wulkich zahrodnistwach wuknyć a sej při tym pjenjezy nalutować, zo móhl sej něhdže w domiznje zahrodnistwo kupić abo trjeba sam založić.“

„A to sy do našeje wsy přišoł, dokelž mamy tu tak slawne zahrodnistwo?“ so Chrystla trošku šibale wopraša.

Měrcin so začerwjeni. „Ně, Chrystla, tuchwilu sym wandrowski na pućowanju. Wostawam wšudže jenož křótki čas, tu snadž jenož hać do hód. Potom chcu do slawnych Pilnic, zo bych so wosebje w sadarstwie wuwučil.“

Chrystla so stroži. Jenož do hód?

„Ale, Chrystla“, ju Měrcin ze stracha wumóži, „by so mi lępje wuknyło

a lutowało, bych-li wédzał, zo za tebję sobu wuknu a lutuju. Wěš džě, zo sym će hižo w šuli rady měl.“

„Ale ty tež wěš, zo sym z druhim do mandželstwa hić chcyła.“

„Wěm to, Chrystla, a to je tehdy mój najnjezbožowniši čas był. Wot wašeje stareje džowki pak sym tež zhonił, zo so na kwas wjeseliła njesy, zo sy jenož staršimaj k woli do žěntwy zwoliła.“

„Nanej k woli“, Chrystla sporjedža,

„mačeri bych so spječowała; starosciwemu, wobčežnemu naněj to njemóžach. Lubuju jeho jara. Jemu so tež ze swojim zbožom zwěrju, budže jemu to najlubše, štož móžu jemu rjec. Mać wšak změje to tež džens hišće za njezbožo. To dyrbiš wědžeć.“

„Přeswědčimój ju hinak! Ale hłowna sy ty, Chrystla! Budžeš na mnje čakać, doniž namaj domček njenatwarju?“

„Rada, z duše rada, Měrcino, a sobu budu twarić. Je mi, jako bych džens přeni raz zaso doma była na tutym

swěće. Kak sym so hodow bojala — a nětko směm so wjeselić!“

Zbožownaj so wróčestaj, ani sej hižo wjele njeprajištaj; kóždy swoje zbožo čicho we wutrobje njeseše. Měrcin do swojeje zahrody, hdžež měješe hišće wšelake rostliny před nócny m zmjerkom škitać, a Chrystla do kuchiny, zo by knježim nježdělsku wječer připrawila.

Mała kazulka so džiwaše, kak bě jeje přecelna, ale chutna kucharka džens tak lochka a wjesoła. Hač běchu to te chrystule wuskutkowale?

1. adwent
w Michatskej
cyrkwi
w Budyšinje

Jan Pawoł Křižan - 3 mojejho žiwjenja

(11) W Ścijecach so pali

Rěčachmy wězo jenož serbsce. Do Ścijec pak přičahny wěsty Połdrak, kotryž na Wittigec kuble bydleše a so ze skalarjenjom a podobnym žiwješe. Połdrak měješe syna w mojej starobje. Tola tón, hdyž do Ścijec přičahny, njemóžeše serbsce, hačrunjež běštaj wobaj staršej Serbaj. Běch wjele z nim hromadže a wuknjach wot njeho němce a wón wote mnje serbsce. Nětko je wón pjekarski mišter na Židowje.

Na samsnym kuble bě tež wěsty Gebhardt. Wón wotnaja sej něhdze 15 kórcow pola a měješe něšto kruwow. Wón bě rzyzy němski muž, ale chětro njerodny. Jeho žena, kotraž serbsce rěčeše, njebě to mjenje. Wo swojeho syna, kiž bě tehdy něhdze pjeclečny, so lědma staraštaj. Woprašach so jeho raz za jeho mjenom. Wón mi je njemóžeše prajić. Slědžach dale: Kak da će mać mjenuje, hdyž će woła? Na to wón wotmołwi: Zaklaty scerbje abo Wjedrowy hólce. Dopominam so derje, kak mje tehdy hróžba nad tajkim mačernym kublanjom přeběhowaše.

Njeběch zwoprědka strachociwy, ale potom mējach tola strach a njezwěrich sej wěsty čas ani na lubju. To sta so takle. Jedin z našich čeladnych bě sej masku před wobličo kupił. Njeběch tajke něšto hišće ženje widžal, a nadobno přindže z tutej masku po schodžach dele a steješe přede mnu. Nastrožich so do smjerće. Je drje mi po tym masku pokazał a mi rozkladł, zo ničo drugeho njeje hač kruch papjerca. Tola swoju strachociwość njewotbudžech. Hakle poněčim so pominy.

Kaž po wšěch Serbach mējachmy tež w Ścijecach wajchtarjow, kotřiž swoje džěto porjadnje wukonjachu. Dóstachu za to něšto mała zaplaćena a chodžachu kóždy tyždeň k druhemu burej k jědži, za čož mējach wodnjo tež něšto mała službow wukonjeć. W nocy woni porjadnje trubjachu, jedin z nich

pak, wěsty Rjenč ze Židowa, spěwaše w nocy před kóždym domom něšto štučkow ze spěwarskich. Bě pozbudžowace na to posluhać. Jeho kěrluš klinča mi džensa hišće we wušomaj. Nócne trubjenje spožči nam začuće wěstoty, wědžachmy wjes a sebję samych wobstrawowanym. Hróžbnje pak klinčeše, hdyž wajchtar woheň připowědžeše. To so kóždy króc strožichmy, tež hdyž bě woheň jenož něhdze daloko na wobzorje widžeć.

Tola tež we wsy samej so wjac hač jenož jónu paleše. Njeběch hišće ženje wo tym słyšał, zo je so w Ścijecach hdy paliło, hdyž nazymu 1866 wulki woheň wudyri. Wotučich wječor, w jednatěj hodžinje to snadž bě, přistupich k woku swojeje spanskeje komorki a wuhladach mały woheň. Myslach sej, zo so pódla stareje korčmy něšto bėrnjaceho zelišća pali. Za někotre wokomiki pak bě woheň wjetši, a spóznach, zo so korčma pali. Hnydom zawoľach staršeju. Bórže běchu wšitcy z loza, a dokelž sej myslachmy, zo přeskoči woheň tež na naše kublo, wotwjazachmy kruwy, a my džěćj čěrjachmy je do wsy. Tam so měrnje pasechu. Hdyž běchmy z tym hotowi, přiběža nócny stražnik — bě to tehdy stary a chětro njeswěrnny muž — a nam praji, zo so pali. Mjeztym bě woheň, čěrjeny wot sylneho južneho wětra, na Richterjec kublo a Bergmanec žiwnosť přeskočil. Běchu to wšo ze stomu kryte twarjenja, napjelnjene z lětušimi žnjemi. Hróžbnje bě, woheň přihladowac, jeho škrě čěrjachu daleko na sewjer. Nócny čah smaleše wótrě hwizdajo přez morjo škrow. Wězo so wšitko wotpali, jenož skót so wuchowa. Dopominam so, kak naše kruwy stražuju, kóněk dale hišće dalje skočo wuhladach. Chwatach k njemu, zo bych je z krudom k stadlu zehnał. Widžach pak, zo mējach konja před sobu. Bě to jedin z Rjenčec koni. Dokelž našim twarjenjam hižo strach njehrožeše, ze-

Chinska bajka

Wójna mjez dwěmaj susodnymaj ludomaj njeđaše so hižo wobenć. Wójwodža z woběju stronow wuposłachu wuskušowarjow, zo bychu zwěščili, hdže bychu so do susodneho kraja najlěpje móhli zadobyć. Spionajo so wróčichu a podachu na woběmaj stronomaj jenaku powěsć: Na hranicy je jenož jedne město, kotrež by so hodžalo. „Jenož zo na tutym městnje“, prajachu, „bydli w swojej chězce burik ze swojeje žonu. Mataj so rady, a praji so, zo staj to najzbožownišej čłowjekaj na swěće. Mataj džěcatko. Jeli přendžemy přez jeju wobsydstwo, zničimy jeju zbožo. Tohodla njesmě žana wójna być.“ Wójwodža to wopřimnychu — a kaž je kóždemu jasne, k žanej wójnje njeđódže.

✱

čěrnych skót bórže zaso do hródže a přihladowachmy wohenjej. Nócny wajchtar bě nimale wo žiwjenje přišo. Wón bydleše na wuměnk, kiž bě na kupje pódla Rjenčec kubla natwarjeny. Wuměnk so bórže paleše, a zaspány wajchtar dyrbješe chwatać, zo by z domu přišo.

Dokal pak nětk z wotpalenymi? Rjenčec mandželskaj přičahnyštaj k nam. Dostaštaj spansku komorku, w kotrež hewak ja z dwěmaj bratromaj spach, mi pak připokazachu město na chódbe před lubju. K tomu dostaštaj hišće jednu delnju stwu za sebję a za čeladnych. Tam tež jědžachu, a w našej małej kuchni so za wšěch warješe. Stajnje bě nětk do jědže a po njej wulka tołkača we wochězi a při tym běchu wótrě rěčane blidowe modlitwy słyšeć. Wuńdžechmy pak derje ze sobu, a w lěcu přichodneho lěta začahnychu Rjenčec do swojeho noweho domskeho.

Dalši woheň bě w lěće 1869. Běch tehdy hižo w Budyšinje, a na pózdнім nalětnim wječoru widžachmy z města woheň nad Ścijecami. Džěchmy tam rano w štyrjoch. Namakachmy našu staru bróžen a hródž wotpalenu. Ale wotpaliła bě so tež bróžen ze zatwarjenej hródžu našeho wuja Wičaza. Skót běchu z wulkej prócu wuchowali. Tola Wičazec wobaj konjej, krasnej šumjelej, běštej so sobu spaliłoj. Wičaz bě jeju hižo při durjach měl, hdyž nadobno palaca hrjada dele padny a konjej wróćo skočištej. Nětko běštej w kole po konjencu běhałoj, doniž njeběštej so zadušenaj zwjězłoj. Za lěto bě nowotwar dokónčeny.

Něhdze w lěće 1873 wotpali so Wittigec hródž, a 1895 abo 1896 wotpali so rano po snědani nowonatwarjena Wičazec bróžen, kotraž bě tehdy hižo we wobsydstwje mojejho bratra Richarda, a w lěće 1901 zniči woheň tež tamniši mały konjenc.

Zapalerjow ženje njewuslědžichu. Přeni woheň bě pječa wobsedžerka

korčmy zadželala, tola dopokazow za to njebě, na druhim běchu wina mu-lerjo a česlojo, kotřiž běchu na wonym wječoru zběhanku Richterjec bróznje swječili, štwórtý běše zawinił njepo-slušny čeladny a pjaty njewobhladniwy pohoneč, mjeztym zo při třecim wohenju na žanoho winika njetukachu.

přel. T. M.

Handrij Zejler

Hodowny kěrluš

*Tak je Bóh lubował hrěšnu tu zemju
a chudu,
zo je jej Zbožnika poslal, so smilił
na ludu;*

*Boža ta noc přewinje skaženja móc,
wěrjacy njepřinuđu k sudu.*

*Chwalbu, česć Božu tam k pastyrjam
jandželow syła
na našim zbožu tež wjesola pojda
a spěwa:*

*spodobanje wot Boha z wysokosće,
Boži měr, hnada wam kčěwa.*

*Spěwajće sobu, wy zachodnej' zemine
džěci!*

*Njebjeska lubosć k wam dele so
z Chrystusom swěći;
njebjesa so wottamknu zablyščuju,
swěća so tronej a hěći.*

*Z kěrlušom wysokim Knjeza a Zbožnika
witaš,
džakowna zemja, a w rjenišej swětlosći
switaj,
w Bethlehemi w žlobiku džěćatko spi,
lubosć a hnada tam spitaš.*

Pawoł Grojlich

Mój klawěr

Sym chudych robočanow džěćo.

W adwentskim času, hdyž so popoł-dnju po třoch hižo zaso čmickaše a hdyž so husta kurjawa po łukach za knje-žim dworom wlečeše, sedzachmy my džěći přeco rad pola našeje lubeje wowki a dachmy sej bajki bać. Naj-bóle pak so wjeselachmy, hdyž wowka krótko před hodami rjekny: „Doběžće sej po papjerku, chcemy rumpodichej lisćik z wašimi přecemi napisać.“

My wjetše džěći drje hižo dawno do rumpodicha njewěrjachmy, ale lisćik z našimi přecemi pak přeco zaso sobu napisachmy. Njeběchmy sej tola tak prawje wěsći a při sebi tak ličachmy: „Lěpje je lěpje, čłowjek njemůže wě-dzjeć...“ Při wječeri wowka potom, pos-měwkujo so, lisćik nanaj přisuny.

Z našich hodownych přecow pak so wězo přeco jenož mały džěl spjelni. Naš nan jako robočan wšak tež njemě-ješe móšničku kaž „hnadny knjez“ na hrodze. A při pisanju našich přecow my džěći wězo njelutowachmy; smě-dzachmy znajmjeńša jónu tak prawje z poľneho brać.

Na mojim lisćiku steješe přeco zaso na přemim městnje: „klawěr“. Njemě-njach božedla tajki wulki čorný, kajkiž steješe pola inspektorec w stwě za jich Fryela — kotryž čas žiwjenja nje-je hrać nawuknył — ně, za mnje by hižo dosahał tajki mały za poł tolerja, kajkiž běch sej často wobhladował we Wósporku we wukładniščach knihiwja-zarja. To běše wam klawěr, dwanaće tastow méješe — sydrom sněhbělych a pjeć čornych. Před woknom stejo běch často hižo sonił wo tym, što móhl takle na tutym klawěrje wšitko zahrać. Wšit-ke ludowe spěwy, kotrež znajach, a wě-

Železny Brod w ČSSR

zo tež rjane kěrluš; wowka by so jara wjeselila.

Ale, kaž hižo prajach, poł tolerja tu-tón klawěr płačeše. Poł tolerja, to bě-chu někotre pokruty chlěba a samo punćik howjazeho — tajke drohotne wěcy sej naš nan do jstwy staječ nje-můžeše. Jónu, jako sej nan naše lisćiki dokladnje přečita, rjekny mi: „Hižo zaso klawěr? Kelko lět da sej tutón hižo přeješ?“ Mi bu cyle ćopło wokoło wu-troby, a wotmołwich: „Lětsa pjaty kroć, nano!“

„Nó, da budže so rumpodich dyrbjec jónu za tym rozhladować, ménješe nan, a hižo so wjace wo tym njerěčeše.“

W tutym předhodownym času wužich kóždu skladnosć, zo móhl za wowku do Wósporka do hapytki doběžć. Mějach tola potom skladnosć, pola knihiwjazar-ja před woknom sej „swój“ klawěr wobhladać. Zo so tónkróć podarmo nje-wjeselu, běše za mnje wěste.

Kak pomału so tola takle tón posled-ni tyždeň do hód minje! Dny zdachu so mi kaž tydenje. Wosebje te posled-nje. Maćerka so často zboka na mnje posměwkný, hdyž před blidom abo před polcu stejach, a mi ruče tak w mys-lach po tastach hraještej. W duchu wi-dzach so hižo jako kantor w cyrkwi za byrglemi sedžo a tam wšitke registry čahać. Před tutymi hodami běch tak poľny wjesoleje hudźby, kotraž so pře-co tak prawje do adwentskeho času nje-hodžeše.

Skóněnje běše tu hodownička rano. Doľho hižo ležach wotućeny we ložu a słyšach, kak mać tam a sem chodži a kak druhdy něšto ridruje. Běše mi jas-ne, zo někole rumpodich z božim džě-sćom mój klawěr do jstwy suwa. W swojej rozhorjenosći běch cyle za-pomnił, zo tola poprawom hižo do rum-podicha njewěrjach.

Skóněnje mać nas džěći zawoła, a bóle padajo dyžli běžo běchmy po scho-dach dele. A hižo stejachmy před ho-downym štomom. Cyła naša skromna stwička so tak zyboleše. Na blidže w-rjehči, jabłuka a poprjancy a naše dary — lute praktiske wěcy: nohajcy, cholo-wy, rukajcy a čapka za mnje. Hladach a hladach, pod blido, na polcu, na

wjerch — nihdže njewuhladach swój klawěr.

Naraz so mi swěćki na štomje tak ně-kak dziwnje zybolachu, a ze swojimaj mokrymaj woćomaj njewuhladach ani nowe tofle, na kotrež mje maćerka skedžbni.

Nan so mje woprašja: „Nó, twój kla-wěr drje docyla njetrjebaš?“ To mój nan njesmědžeše činić, mje w mojej tyšnosći hišće škrěć. Nětko hakle so mi sylzy tak prawje wukulichu. To drje běše nětko nanaj žel, a tuž rjekny: „Po-hladaj nó na wokno za zawěškom.“ Jako to wusłyšach, běch z jednym sko-kom při woknje. A tu — mój jejdyrko — tu běše mój klawěr. Nic pak tajki mały, kajkiž běch sej prał, ně — tajki porjad-ny z dobrymi třiceći tastami, čornymi a bělymi.

To pak so mi woći zaso swěčeštej, a jako mi maćerka stólčk přisuny, sedzach při klawěrje kaž swěćka. Běše tež na času, přetož nan zaspěwa: „Čicha nóc, swjata nóc“, a ja — ja sedzach při kla-wěrje a hrajach, jako bych swoje žiwe dny nič druhe nječinił. Zo so při tym tasty njehibachu, zo je njemóžach dele stłóčić, to mi nič njewučinješe. Nan běše mjenujcy swojemu hólej klawěr-ne tasty rjenje čorne na bělu woknowu desku namolował.

Tutón mój „klawěr“ bu moja najlub-ša hrajka. Kóždu swobodnu mjeńšinu sedzach při nim; jako jón při wotewrje-nym woknje hrajach, zasłyšach, kak moja maćerka k susodźince rjekny: „Hlej, naš hólc zaso na swojim klawě-rje zwučuje. Škoda, zo tak nimamy, bychym jeho hewak posłali na šulu. Wěsće by so stal z porjadnym „šryba-rjom“ abo snadž samo kantorom.“

Mój nan druhdy za mojim chribjetom stejo mi „připoslučaše“. Méješe pak při tym tajke dziwne pochmurjene mjezwočo. Na moje wjesole prašenja pak mi hłowu majkajo wotmołwi: „Hra-ješ derje, hólc, samo mištersce, čiň dale tak!“

*Do woćow móžeš ćlowjekej pohladać,
do wutroby nic*

Prispmnjenčko

W tutych měsacach řeči so w našej cyrkwi a tež zwonka njeje wo wšelakich aktualnych prašenjach. Tak su na přikład w cyrkwi wšelake skupiny, kiž so za wěste wěcy zasadžuja, njech je to řečenje z jazykami abo škit Božeje stwórby abo něšto druhe. Zdžela so wosadni prašeja: Što je prawje? Je to nadawk cyrkwje? W poslednim času pak so mi zda, zo njewupřestrěwa so jenož njewěstosc, ale samo rezignacija. Z rezignacije sem potom spytaja so wróčo čahnyć. Řečimy tu tež wo emigraciji. Što pak mamy z našeje wěry k tomu prajić?

Najprjedy dyrbimy hromadže řečeć. Njeje prawje, hdyž wšelake skupiny wjac hromadže njerěča abo hižo dojednane zetkanja zaso wotpraja. A hromadže řečeć tež rěka, na druhého a na jeho argumenty sluchać a nic hnydom swoje stejíščo jako jeničke prawe měnjenje deklarować. Někotre rozmołwy mje druhdy tež na pjasćowanje dopominaja: Kóždy bije druhého ze swojimi argumentami. Na druhého prawje poslušač pak rěka, zo snano w rozmołwje pytnu, zo ma druhu prawje a zo so potom jeho argumentam přizamknu. Wězo móže tež być, zo druhu moje argumenty jako lěpše spóznaje a so mójemu měnjenju přiwobroči. A hdyž k tomu njeprjindže, potom wostanje jako dobytk rozmołwy, zo so mjez sobu lěpje rozumimy.

Měnju, zo k tomu tež slůša, zo wěmy, što abo što našemu žiwjenju zmysł dawa: hać je to něšto „wonkowneho“ abo něšto „nutřkowneho“. Wšelacy mi praja, zo chcedža so sami zwoprawdžec (selbstverwirklichen) a widža drje w tym zaměr swójeho žiwjenja. Ale Jězús njeje nam nadawk dał, so sami zwoprawdžec, ale so za druhého zasadžec, kiž na někajke wašnje pomoc trjeba. Z Jězúsom hić tež rěka, zo za toho zasadžec, kiž sam swoje prawa zakitować njemóže.

Wězo so z tym wšitke naše přeča a žadanja, kotrež na žiwjenje mamy, njedopjelna. Ale žiwjenje móže tež swóje dopjeljenje namakać, hdyž so wšitke naše přeča njedopjelna. Wo tym chcemy klětu we wšelakich kruhach w našich wosadach přemyslować.

S. Albert

✱

Dopominamy

Před 1050 lětami sta so na słowjanskich kmjenach wulki njeskutk. Chcemy našich čitarjow na to dopomnić z wozjewjenjom wurězka z knihi „Stawizny Serbow“ (1. zwjazk). Tam čitamy:

Nutřkowne napjatosće w němskim feudalnym staće, kotrež ze smjerću Heinricha I. nastachu, zwužichu najprjedy Redarjow, wotfrasywši čěže brěmjo dawanja tributow. W samsnym času dońdže k wojnam z Čechami, kotrež hać do lěta 950 trajachu a kotrež so najskejše tež na serbske kónčiny rozšěrachu. Wokoło lěta 937 rubjachu maďarske jězdne řjody w němskim kraju, čemuž stajnje wohroźeni Čěša a Serbja po wšem zdaću sčicha přihladowachu. Wot Otta I. w zdobytych srjedzopóľosko-słowjanskich kónčinach zasadženy markhrabja Gero spyta ze wšěmi srědkami, słowjanske kmjeny po-

tlóčować. Za čas jeho knježenja docpěštej potlóčowanje a zdobom spjećowanje swój wjeršk. Widukind rozprawješe, zo přewjedžechu podćisnjene kmjeny nadpady, zo zapowědžichu tributy a zo planowachu wotstronjenje Gera. Wón zrozumi, zo njemóžeše spěsnje přiběrace spjećowanje jenož z mječom zlemić, tohodla spyta to z hanibnej lešču. W lěće 939 přeprsoy, měrliwje wotpohlady ludajo, 30 połoskosłowjanskich wjerchow na hosćinu. Tu jich pohoći a w nocy daše jich zarazyć. Jako so powěsć w tutym hrózbnym njeskutku po kraju rozšěri, pozběhnychu so wšitke połoskosłowjanske kmjeny přećiwu wohidnemu cuzoknjejestwu a nadběhowachu Saksow wot sewjera a wuchoda. Obodrića pobichu sakske wojsko pod wjednistwom Hoika. W lěće 939 čehnješe Otto I. sam z wulkim wojskom přećiwu zběžkarjam a bješe z nimi mnohe bitwy. Sakski chronist Widukind pisaše, zo chychu Słowjenjo radšo „wójnu hać měr, čerpcjo nuzu a bėdu drohotneje swobody dla ... Zawěrnó wjele dnjow je zašlo, hdyž so čí jedni wo wójnsku slawu a wo rozšěrjenje swójeho knjejestwa bijachu, za tamnych pak swoboda abo najhórše wotročěstwo na hračkach stejestej.“

Tele wojowanja wobmjezowachu so na sewjernu skupinu połoskich Słowjanow, na Habolanow (Stodoranow), Lužičanow, Milčanow kaž tež na kmjeny při srjedźnym Łobju, kotrež tehdy pod direktnym němskim tributowym knjejestwom stejachu a kotrež běchu přez Gerowu lešč wulki džěl swóich politiskich wjednikow zhubili. Glomačenjo drje so na tutych bojach njewobdžělchu. Wohroźeni wot němškeho nućenskeho hroda w Mišnje, běchu hižo w lěće 932 namořtu Maďarow, přećiwu němskemu kralestwu wojować.

wotpokazali. W póľnej bitwje njemóžeše Otto I. spjećowanje słowjanskich kmjenow zlemić. Hakle přez přeradu habolanskeho wjercha Tugoměra, kotryž běše wot lěta 929 w Sakskej jaty, storčichu so sprjewinsko-habolanske kmjeny, mjez nimi Lužičenjo, zaso pod němške feudalne knjejestwo. Tugoměr daše so z wjele pjenjezami a slubjenjemi wobtykać a přišedši k swojim, jim napowěda, zo je Saksam čeknył a zarazywši swójeho bratrowca, přepoda kmjenowu hrodziščo Brenabor němskim feudalnym knjezam. Na zapadnych mjezach lužiskeho kraja daše Gero po tutym wospjetnym podćisnjenju na městnje džensnišeho Gehren hród Jarin natwarić. Tola Obodrića, Redarjow a Milčenjo wostachu politisce dale nje-wotwisni. Ze skromnych powěsćow njeje spóznać, hdy sebi němscy feudalnicy Milčanow podćisnychu.

✱

Stawizny serbskich kublanskich dnjow

5. kublanski džěn běše 24. februara 1958

Zaso bě so šwarna ličba wosadnych na Hornčerskej hasy w Budyšinje zešla. Zhromadžizna stejese pod hesłom: „Naše žiwjenje so ruče minje.“ Wo tutym znatym bibliskim słowje a wo tym, štož hewak steji w psalmje 90,11, předowaše při spóčatku farar Lazar-Hodžij-ski. Po kemšach přečita farar Wirth-Njeswaćidlski lube postrowy českich bratrow. Potom scěhowachu kaž přeco rozprawy serbskeje superintendenty a cyrkwinskeho dnja. Z nich zhonichmy, zo woni so hižom tehdom přecowa-

chu wo městno w programje serbskeho rozhłosa. W decembru 1957 béchu katoliski farar Handrik-Njebjelčanski, runje mjenowany farar Wirth a bratr Jan-Dešnjanski tohodla w Choćebuzu pobyli a so z direktorom serbskeho rozhłosa rozmožweli, bohužel bjez wuspěcha. Hišće 30 lět dyrbjachmy čakać, doniž njejsym naše serbske nabožne wusylnja dostali!

Po zhrmadnym wobjedže so zaso k swojej temje dnja wróćichmy. Fararjeje Wirth a Hornčer nětko dale wo njej přednošowašaj.

6. kublanski džen běše 26. februara 1959

W rozprawje w našim PB čitamy: „Stajnje roscacy wopyt našich kublanskich dnjow swědči, zo naši lubi ewangelscy Serbja rad na njón chodža. Tak béchmy lětsa přez 100 wosobow. Bohužel běše Wojerowska wokolina slabje zastupjena.“ Hłowna tema rěkaše: „Wodaj nam naše winy, jako my wodawamy našim winikam.“ Wo tutej 5. próstwje swjateho Wotčenaša předowaše farar Mjeltka-Klukšanski ze scěhowacej dispoziciji: „Troje sebi woť nas žada naš Zbóžnik: 1. zmužite wuznać: smy winowaci; 2. ponižnu próstwu: wodaj nam; 3. sprawny slub: tež my chcemy wodac. — Potom scěhowaštej dwaj přednoškaj. Přeni dzeržeše farar Lazar-Hodžijski wo temje: „Wodaće hrěchow — centralna hłowna wučba našeje křesćanskeje wěry“, druhu měješe sup. Wirth-Njeswačidlski wo temje: „Lubosc a tuťon swět.“ Z rozprawy serbskeje superintendentury chcu scěhowace zdželić: „Naša próca, z CSR ewangelskich wikarow za naše serbske wosady dostać, bě podarmo. Tež tamneho wikara z nawječorneje Němskeje, kotryž je zwólniwy, serbsku rěč nawuknyć a mjez Serbami skutkować, nje-dostanjemy.“ — „Sakske hłowne biblijske towarstwo je přilubiło, zo chce čišć noweho serbskeho přeložka scěnjaja Mateja přewzać.“ K přenjemu razej naš nowy serbski superintendent Gerhard Wirth po swojim zapokazanju 9. 11. 1958 w Njeswačidle tutu rozpravu poda. Wón nam tež přečita lube postrowy z ČSSR.

7. kublanski džen běše 29. februara 1960

W rozprawje w PB steji při spočatku: „Je nětko hižom z rjanej tradiciji našeho serbskeho cyrkwinskeho žiwjenja, zo zetkawamy so na jednej pónđzeli februara na našim kublanskim dnju. Bě zwjeselace a hnujace, kak swěrnici stari a tež młodzi Serbja z najwšelakorišich wosadow přichadžachu, so witaču a žurlu wosadneho domu pjelnjachu, tak zo bě na kóncu dospólnje wobsadžena.“ (Wězo džensa temu wjace tak njeje!) Tema bě: „Jězus — naš lékař“. Předar, farar Albert-Malešanski, staji njeđzelski tekst (1. Kor. 1,18–25) do wobłuka runje mjenowaneje temy. Na žiwe wašnje dopomni, kak so ludžo w choroscach wobroćeja na lékařja. Naš lékař we wšěch nuzach je naš Knjez Chrystus. Po kemšach jimaše so farar Lazar-Bukečanski słowa, zo by porěčať wo „Hrěch — naša chorosc“. — Wón wuzběhny, zo je tajka chorosc zla a chutna wěc, kotruž njesměmy na lochke ramjo brać. Derje, zo lékařjow mamy. — Popódnju porěča serbski superintendent Wirt wo „Jězus a jeho chori pomocnicy“. A tući pomocnicy smy my a mamy za prawdosć, wěrnosc, lubosc, pócíwosc a pobožnosć wojować. A kak husto wustawamy tež w boju přećiw

hrěchej a trjebamy sami lékařja. Derje, zo jeho mamy. — Wo wšelakich naležnosćach w žiwjenju našich serbskich wosadow rozprawješe bratr Wirth a mjez druhim nam powědaše wo nowym pospyće: „Dokelž njeje w Delnjej Lužicy serbskich duchownych, smy cyłu delnjoserbsku Božu službu na paski natočili a z nimi wopytali někotre delnjolužiske wosady. Na paskach styšimy krasnje klinčace Rakečanske zwony, rjane kěrluše, kotrež spěwa farar Albert-Malešanski, a předowanje w delnjoserbskej rěči. Na pišćelach hraje Lubina Holanec-Rawpowa.“ — Z džakom chcemy tež spomnić, zo je nam bratr Čabran z Poršic džen porješiť a dosć wustojnu baseň přednjest.

8. kublanski džen běše 23. februara 1961

Na kemšach předowaše farar Šolta-Rakečanski a zložil swoje słowa na list japoštoła Pawoła na Filipiskich 3, 17–21. hdžež je rěč wo tym, hdže je za křesćana woprawdžita domizna. Kak wjele ludži pyta ju jenož na zemi, we swětnych wěcach a bohatstwach a njeha wědžeć, zo jenož „hosćo smy na zemi“, kaž rěkaše tónraz hesło našeho cyłego schadžowanja. Ně, „naše měšćanske prawo je w njebjesach.“ Po kemšach farar Albert-Malešanski přeni přednošowaše a z rěčanym a spěwanym słowom rjanosće zemje wopisowaše. Kak rjenje je Bóh Knjez wšitko stworiť a zřadowať.

Rozprawa serbskeje superintendentury scěhowaše a po zhrmadnym wobjedže, kotryž je nam — kaž přeco — luba Adamec swójba přihotowała, zanjese nam bratr Handrij Krawčik z Běleje Wody dvě pobožnej pěsni, kotrež bě wón sam jara wustojnje zeserbščiť. (Wón běše prjedy předar pola adwentistow).

Bratr sup. Wirth zaběraše so dušepastyrscje hišće raz z heslom dnja. Wón spominaše na pućowanje Božeho ludu z Egyptowskeje do Slubjeneho kraja. Tak smy tež my po puću přez tuton

swět k wottyknjenemu koncej, k wěćnosći.

Bratr Čabran z Poršic přednjese nam tež lětsa zaso rjanu baseň. Bratr Lapšćich ze Stróže pola Rakec zaběraše so skrótka z našim narodnym položonjom. Tež sotra Hempelowa z Budyšina hišće něšto k tomu doda.

9. kublanski džen běše 26. februara 1962

W rozprawje w PB steji: „Telko ludu njejsmy hišće na našich kublanskich dnjach powitać móhli kaž pónđzeli, 26. februara. Ně, zawěrnje nic! Žurla wosadneho domu w Budyšinje, kotraž je tež nam ewangelskim Serbam lube a přečelne zetkanišćo, běše kopata poľna. Ze wšěch kóncow béchu do města přišli, a samo z dalokeho Slepoho mějachmy bratra mjez nami.“ Tema bě „Ja sym Knjez, twój Bóh“, a wo tutym słowje, haj wo cyłej přenjeje kazni předowaše farar Lazar-Bukečanski. Wón wuzběhny, zo je nam w Bohu wšitko date, wšo bohatstwo duše a wšón wuček w nuzy. Z tym so wuzamkne wšo přibójstwo, kotrež so tež w našim času namaka. Po powitanju slyšachmy přeni přednošk, kotryž poda wikar Albert-Hrodžičanski: „Bóh je“ běše jeho tema. Na wustojne a wědomostne a tola při tym zrozumliwe wašnje wuložowaše wón nam prašenje za eksistencu Boha. Sup. Wirth rozprawješe na zwučene wašnje wo serbskim cyrkwiskim žiwjenju, pokazujo na cyrkwinski džen hinašeho razu w Blótach, na kublanski čas serbskich fararjow, na schadžowanju lajkow a duchownych w Ochranowje a na ekumeniske počahí wosebje z čěskimi a pólskimi sotrami a bratrami, kotrychž wón tež swěru wopytuje. Sup. Wirth měješe tež druhu přednošk: „Ty njesměš druhich bohow měć při mni“, a šwikaše přibójstwo moderneho swěta (bohatstwo, luksus, wysoki žiwjenski standard atd.). Bratr Maks Čabran z Poršic přednjese nam zaso baseň, tónraz ze swjateho pjera. Na kóncu bě žiwa rozmoľwa.

Delnjoserbska Boža služba w Hochozy. 104 kemšerjo su postuchali na předowanje fararja Nowaka

Měrcin Renč – žiwjenje a skutkowanje

Młodosć

Korla Měrcin Renč narodži so 11. nowembra 1853 w Ketlicach jako syn tehdomnišeho diakona a pozdžišeho tamneho fararja Jana Korle Renča. Tutón pochadžeše ze serbskeje swójby, kotraž ze starodawna kubleško w Skanecach pola Hrodžišća wobhospodarješe. Mać, Thusnelda rodź. Fuhrmanec, wotrosće wosyročena pola Fuhrmanec dźěda a wowski na farje we Wóslinku. Mjez jeje prjedownikami bě wjele fararjow, kiž wšitycy w serbskich wosadach Hornjeje a Delnjeje Lužicy skutkowachu. Jedyn z nich je Michał Frencl, přeložer Noweho testamenta do serbsčiny.

Pjeć lět bě Měrcin, hdyž zemrě mać na njedźelničnu zymicu kaž mnohe žony w tehdomnišim času. Tež žona kantora K. A. Kocora, z kotrejš bě spřečelena, wumrě bórže po njej na tutej chorosći. Tak wotrosćeš taj Měrcin a jeho tři lěta młodši bratr, pozdžiši nanowy naslědnik w Ketlicach, bjez maćerje. Z wulkeje džakownosću rěčeš taj wo „swěrnej Mari“, kiž předsteješe gospodarstwu z krowu, swinjom, kokošemi a k tomu trěbnymi lukami a polemi. Jan Renč pisa: „Wona zastupowaše mać. Nimo Boha, nana a maćerje sym jej za wšo najbóle džakowny.“ Wona bě hižo na Woslinčanskej farje služila, znaješe Thusneldu z dźěcatstwa a sledowaše ju do Ketlic. Nan kublaše synow z chutnosću a lubosću, a je jimace, čitač listy, kotrež jimaj za čas jeju studijow do cuzby pisaše.

Měrcin wopytowaše najprjedy wjesnu šulu w Ketlicach. Jeho wučer bě sławny serbski komponist K. A. Kocor. Nan přihotowaše jeho na wyšu šulu, prjedy hač zastupi jutry 1866 na gymnazij w Budyšinje a jutry 1869 na wjerchowsku šulu St. Afra w Mišnje přinđže, hdžež w l. 1874 maturu zložil. Porno džensnišemu njemóžachu šulerjo a studenta z pjeněžnej podpěru stata ličić. Wjetši dźěl z nich dyrbyeše jara skromnje žiwy być a zlutniwje ze srědkami wobchadžeć, kotrež wot doma dóstawaše. Někotre stipendije pak za wobdarjenych a pilnych šulerjow běchu. Tak měješe wjerchowska šula swobodne městno za synow serbskich duchownych, a za swój čas měješe je Měrcin Renč. Wo tym pisa pozdžišo:

„Tež w nowišim času je serbske městno husćišo so Němcam přewostajilo, na př. w lětach 1874 do 1883. Bjez dwěla je přičina toho w tym, zo Mišno serbskim duchownym předaloko leži, a radši dawaja swoich synow do Budyšina, hdžež je wjele stipendijow a wolóžnosćow a hdžež w serbskim wobchadže wostanu. W Mišnje však je Serb cyle wot serbskeje domizny wotřenzny a njemóže tam so w serbskej rěči wudokoneć. Spisačel toho nastawka, kotryž jako něhdyši Mišnjanski wučomc z radosćiwěj wutrobu na rjany afranski čas spomina, dawaje sebi časopis „Lužičan“ husćišo na šulu stać. Dokelž pak su wšitke nowiny z wuwadžom němskich knježerskich kruće zakazane, dyrbyeše so to w zamknjenym kuwerće stać. Kóždy list dze přez ruku hebdomadara, to rěka toho wučerja, kotryž po rjadu z druhimi cyły tydžeň w šuli bydli a dohladuje nad šulerjemi. Jako běše raz list wězo chětro tolsty z někotrymi či-

slami Lužičana přišo, běše knjez profesor z wótrym nosom wučušil, zo kuwert snano něšto zakazane wobjima. Jako mój list wjesoły dóstach, praji ke mni: „Tu su wěsće nowiny nutřkach!“ Ale móžach jemu wotmołwić: „Ja nje-wěm“, však běše kuwert zamknjeny a jeho wobsah mi cyle njeznaty. Mje pak njeje potom nihtó wjace w tej wěcy so wuprašował; haj pozdžišo smědžach po dowolnosći na namjet mojego nana wot rektora datej „Lužičana“ zjawnje čitać a w serbskim sam so trochu wudokoneć.“ (CMS 1888, XLI, str. 30)

Časopis „Lužičan“ wozwjeyeše hižo tehdy přenje literarne pospyty šulerja (přeložki). Prof. Flathe zbudži w nim lubosć k stawiznam, kiž jeho čas žiwjenja přewodžeše. Tuž wopytowaše w času swogeho teologiskeho studija w Lipsku (1874–1877) připódlu tež slawistiske a stawizniske přednoški. Wězo přislušeše tež Lužiskemu předarškemu towarstwu, a to „Sorabicumej“, kaž hižo prjedy jeho nan. Dlěši čas bě senior tuhoto studentskeho zwjazka, kotryž skičeše młodym ludžom skladnosć, so w serbsčinyje wudospoňnjec a ju nažožować. W awguscě 1877 wobsta teologiski eksamen a bě nětk kandidat. Hnydom wobdźělil so na přemim serbskim seminarju, kiž bě farar Imiš w Hodžiju založil. Krótki čas wupomha nanej w Ketlicach, tola bórže powoľachu jeho na faru do Klětnoh, potajkim do Pruskeje. Wo tym pisa Jan Křižan:

„Pruska steješe tehdy pod znatymi mejskimi zakonjemi. Prjedy hač móžeše sebi Renč tohodla na přijěće žanoho zastojnstwa mjez čornobělými měznikami myslić, měješe prjedy wědomostne statne pruwowanje za teologow w filozofiji, stawiznach a literaturje („kulturalne pruwowanje“) wotpoľožić, štož so 26. maheho rózka 1878 we Wróclawju sta, po čimž bu 27. měrca do Klětnoho za farskeho wikara posłany. Hdyž běše bórže po tym tež swoje pruwowanje **pro ministerio** wobstał, bu we Wróclawju přez generalneho superintendenta D. Erdmanna na duchowneho swjećeny a 15. dec. 1878 za fararja w Klětnom postajeny. Za 25lětneho młodźenca njebě to ničo mało, tutu wobšěrnú wosadu duchownje zastarać. Wón je tu měl wše swoje mocy napinać, je pak je z tym tež skručil, zo běchu pozdžišo za hišće wjetšu wosadu dosahace. Při tym namaka pak hišće časa dosć, wjesnych hólcow we swogej stwě wokoło sebye zhromadžeć a na wyše šule přihotować. Tež je w tutym Klětnjanskim času swuju inauguralnu disertaciju wo temacie „Pedagogika A. Herm. Francki we swogich zasadach wědomostnje rozpisana“ wudžěł a 3. awgusta 1881 w Jenje na doktora promowował.

W Pruskej tutón čas přećiwu serbskemu wučerju w šuli wótry wětr wěješe. Renč wězo na serbskej stronje steješe a bu tak do tehdomnišich bėdženjow tež zaplećeny. Jėdojty nastawek „Šleziskich raňšich nowinow“ nuzowaše Imiša, zo we swojim znatym spisu „Der Panslawismus atd.“ sebye samoho a Serbow zakitajo wótre wotmołwjenje da, na čož jemu dla pódłanskeho paršonskeho skriwdženja skóřzbu napowjesnychu. W tutym před krajnym sudom w Lipsku wotmětym procesu je tež M. Renč wažne swědćenje wotpoľožić měl.“ (CMS 1912, LXV, str. 77/78)

Prof. dr. h. c. August Hermann Francke

(1870–1930)

Zawěsće sebi někotryžkuli mysli, čitajo tute napismo: To drje je zmylk. Zo je August Hermann Francke profesor byl, mi njeje znate. A tež lěta jeho žiwjenja njejsu prawje podate. A tola, napismo njeje wopak. Chcu woprawdže wo prof. dr. Auguscě Hermannje Francke pisać, kiž je před nimale 60 lětami zemrěł.

Narodźil je so 5. nowembra 1870 w Gnadenfrei w Šleskej. Jeho nan wobsedžeše barbjernju šatow, a jeho mać běše prjedy wučerka w Gnadau pola Magdeburga byla. Hač do lěta 1886 wopyta lačonsku šulu w Gnadenfrei a potom wučerski seminar w Niskej. 1891 sta so z wučerjom na hólčim wustawje Bratrowskeje jednoty w Małym Wjelkowje. W tutym času nawukny Francke tež serbsčiny. Jeho přeni „wučer“ serbsčiny běše frizer Lorenc z Wulkeho Wjelkowa. Pozdžišo wučeše jeho wučer Beyer z Bobolc serbsku rěč. We wustawje w Małym Wjelkowje rěčeše z kuchinskej hólcu serbsce. Franckowy čas w Małym Wjelkowje pak běše jara krótki. Jenož štyri lěta tu wuwučowaše, potom bu wot direktcije Bratrowskeje jednoty na teologiski college do Manchestera w Jendželskej posłany. Tam wučeše wosebye hebřejščinu a grjekščinu a stawizny misionstwa.

Ale hižo za lěto so jako misionar do zapadneje Himalaje w Tibeće posła. W lěcu lěta 1896 přinđže do městačka Leh. Dokelž chcyše so woženić, běše swuju njewjestu posył, ze znatej misionarku do sewjerneje Indiskeje přinđ. zwotkel chcyše ju potom sam do Leh přewodžeć. Ale jeho njewjesta přinđže hakle pódndnu nazymu do Indiskeje. W tutym počasu pak Europjenjo přechody přez himalajske horiny wjac přewinyc njemóžeja. Jenož domoródní w tutym času z póstom přez horiny džěchu, a to přeco dwaj. Kóžde 8 km dyrbjachu druzy póst přewzać, dokelž wobčěžneho puća dla běchu dospoľnje wučerpani. Tak nastaji so Francke hakle 1. měrca 1897 na puć po njewjestu. Wulka zyma a wjele sněha znjemóžichu skoro tute pućowanje. Ale njeđiwajwo na wobstejnoscě a radu znatych nochcyše Francke wjac dlěje čakać. Wza sebi jenož jednoho slůžownika a jednoho nošerja sobu. Jara pomalu jenož doprědka přinđžechu. W sněhowym wichorje samo puć zhubichu. Francke napisa list swogej njewjesće, w kotrymž so wot njeje rozžohnowaše, a tykny papjeru do bleše. Francke a jeho sobupućowacaj wědžachu, zo tu nihtó nimo njeprinđže a zo su zhubjeni. Hdyž bě so sněhowy wichor lehnył, widžachu zdaloka mužow z póstom bėžeć. Tak so zaso na prawy puć namakachu. Francke wězo po čěžkim pućowanju runje najlěpši napohlad njeskičeše, hdyž k swogej njewjesće přinđže. 30. měrca 1897 bě wěrowanje. Tři dźěći so jimaj w mandželstwje narodžichu.

Hač do lěta 1910 běše Francke w misionstwje w Tibeće. W tutym času so tež z ludowědu zaběraše a wuda zběrku bajow. Přez 200 starych tibetskich napisow je namakał a přeložil. Swjate pismo přeloži do klasiskeje tibetskeje rěče a scenja zdžěla do rěčow runan, mantschad, tinan a ladaker. Přeložk jednoho scenja do rěče dardi njemóžeše bohužel dokónčić. 1906 so jako čestny sobustaw britiskeho a wukrajneho bibliskeho towarstwa pomjenowa.

Z léta 1910 sem přebywaše Francke w Niskej a zaběraše so z přeložowanjom biblije a z wobdžělanjom svojich archeologiskich namakankow. Jeho skutkowanje chcyše uniwersita we Wrocławju ze spožčenjom akademiskeho titula dr. h. c. česćić. Jako pak so po swjatočnosći na to pokaza, zo je to přeni tajki titul za Francku, dyrbyeše tutón wuznač, zo je jemu hižo uniwersita w Edinburghu titul dr. h. c. spožčiła. Francke njebě to nikomu prajił, dokelž to za wažne njeměješe, a tak njeje dolho nihtó wo tym zhoił.

1914 posła jeho bibliske towarstwo

zaso do Tibeta. Jeho puč wjedžeše jeho tutón raz přez Rusku a Turkestan. Po puču zajachu jeho Jendželčenjo, přetož bě mjez tym přenja swětowa wojna wudyřila a Francke jako Němc plačeše za njepřečela. W lěhwje za jatyh zezna so z pozdžišim profesorom Schröderom a nawukny wot njeho rěč sanskrit. Za to wuwučowaše Francke jeho w tibetskej rěči. Jako so nalěto 1916 jeći wuměniču, bě tež Francke pódla. Přez Jendželsku přińdže zaso do Němskeje. Tu dósta najpředy tři njedžele dowola a po tym dyrbyeše k wojakam, hdžež so jako sanitetar wukubla. Jako wojak

dyrbyeše do Francoskeje a Rumunskeje. W Rumunskej běše nimo sanitetarja tež tołmačér za indiskich jatyh. 1918 so w Serbiskej znova zaja a so hakle w juliju 1919 pušći. Po někotrych lětach, w kotrychž jako misionar pučowaše a bibliju přeložowaše, so w léce 1922 w Berlinje za tibetsku rěč habilitowaše a sta so tři léta pozdžišo w urjadnym profesorom. Tež w tutym času so z přeložowanjom Swjateho pisma do tibetskeje rěče zaběraše. W léce 1929 schorje, a 16. februara 1930 jeho Bóh z tutoho žiwjenja wotwoła. Žiwjenje njewšedneho čłowjeka bě so skónčiło.

Naše nowiny a časopisy před 100 lěty

Z Budyšina. „Jan Michał Budař, dobroćel Serbow“, to je wopřijeće tych rjanych wosebných knižkow, kotrež je nětko k. farar lic. theol. Imiš w Hodžiju w zjednočenju ze swojimi zastojskimi bratrami k. fararjemi Jakubom Njeswaćidlskim, Kubicu Bukečanskim, Wałtarjom Wóslinčanskim a Lenikom Klětnjanskim pod napismom „Dopomnjenki“ wudał. Tute lube wažne knižki su we wudawarni Serbskich Nowin za 15 np. dóstać.

Serbske Nowiny, december 1889

POWĚŚĆE

Hochozy. 104 kemšerjo su so njedželu popołdnju, dnja 10. septembra 1989, w Hochožanskej cyrkwi zetkali na dalše kemše w delnjoserbskej rěči. Knjez farar H. Nowak z Drjowka přédowaše, a na pišćelach hraješe knjez kantor G. Šoła z Brjazyny.

Po kemšach zetkach so wšitcy hišće w susodnym hosćencu na bjesadže. Džak słuša Hochožanam, kotřiž su małku hosćinu z kofejom a tykancom při-

hotowali, ale tež knjezomaj J. P. Naglej ze Złyčina a M. Pernakej z Berlina, kotrajž staj nawjedowaloj popołdniše serbske spěwanje.

Slepo. Njedželu, 17. septembra, wotmě so w Slepjanskej wosadže zaso serbske wosadne popołdnjo. Žony běchu přišli w swojej rjanej drasće. Na Božich službach přédowaše sup. Albert. Po swačinje w cyrkwi předstaji B. Pittkunnigs dwaj swojej spěwaj. To běše přeni raz, zo spěwaše „Liedermacher“ pola naš Serbow. M. Hermaš so zasa dži za zdžerženje serbskeje rěče we wosadže a radžeše, zo dyrbja wowki wnučkow serbsćinu wučić. Rěčeše so tež wo wuchowanju našeje kónčiny před wuhlom. Sup. Albert wabješe za Pomhaj Bóh. To běše woprawdže rjane popołdnjo.

Bóh dawa a bjerje

*Bóh dawa, Bóh tež bjerje;
to jeho prawo je.
Wón jedna přeco derje;
tuž wy so podwolće!*

*Što pomha, z nim so wadžić?
Wón Knjez je žiwjenja.
Wón w horju móže radzić
a z nuzy pomaha.*

Michał Nawka

Přeprošujemy

3. 12. — 1. njedžela w adwencie

10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michalskej (Albert), w samsnym času Boža služba za džěci

14.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Budestecach (Albert)

14.30 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Bukecach (G. Lazar)

10. 12. — 2. njedžela w adwencie

10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Hodžiju (G. Lazar)

11.25 hodž. nutrnosć w rozhtosu

17. 12. — 3. njedžela w adwencie

8.30 hodž. kemše w Hrodžišću (Malink)

8.30 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (Albert)

10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinku (Albert)

10.00 hodž. kemše w Barće (Malink)

10.00 hodž. kemše w Rakecach — zhromadnje z Njeswaćidłom (Feustel)

24. 12. — patoržica

9.00 hodž. Boža nóc w Budyšinje na Michalskej (Albert)

25. 12. — 1. džen hodow

11.25 hodž. nutrnosć w rozhtosu

6. 1. 1990 — Třoch kralow

9.00 hodž. kemše w Bukecach (G. Lazar)

7. 1. 1990 — 1. njedžela po Třoch kralach

10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michalskej (Albert), w samsnym času Boža služba za džěci

14.00 hodž. kemše w Budestecach (Albert)

Delnjoserbska Boža služba w Hochozy. Farar Nowak je přeprošyl k Božemu blidu

Pomhaj Bóh, časopis ewangelskich Serbow. Rjaduje Konwent serbskich ewangelskich duchownych. — Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin, Sukelniska 27. Redaktor a skazanki: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, Budyšin, 8600. — Lic. č. 417 Nowinarskeho zarjada pola předsydy Ministerskeje rady NDR. — Čiśc: Nowa Doba, čišćernja Domowiny w Budyšinje (III-4-9-1723/89). Wuchadza jónkróc za měsac. Přinoški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendentur Bautzen, Sp. Bautzen 4962-30-110 — Index-Nummer 32921